

Basisonderwijs

*K. Diekema e.a.: **Wegwijzer in taalonderwijs. Schrijfonderwijs.**
Enschede: SLO, 1990.*

Deze wegwijzer in schrijfonderwijs is de derde in een reeks: de eerste ging over spelling en de tweede over taalbeschouwing (zie VONK 18/1, jan.-feb. 1988). De bedoeling van deze publikaties is, zoals de naam al laat vermoeden, leerkrachten wegwijzen te maken in een bepaald domein van het onderwijs in het Nederlands. Ze is in de eerste plaats bestemd voor leerkrachten van de tweede en derde graad basisonderwijs, en voor docenten en studenten in lagere normaalscholen.

Deze wegwijzer is opgebouwd uit vier hoofdstukken.

Hoofdstuk 1 geeft op een beknopte manier heel wat achtergrondinformatie. De belangrijkste bevindingen uit het onderzoek van Hayes & Flower over het schrijfproces worden door middel van hun schrijfmodel samengevat. Vier verschillende didactische opvattingen over het schrijfonderwijs pas-

seren de revue: thematisch en thematisch-cursorisch schrijfonderwijs, schrijven bij andere vakken, en specifiek schrijfonderwijs. Tot slot wordt de relatie tussen de verschillende functies van schrijven (expressief, communicatief en conceptualiserend) en de schrijfontwikkeling van kinderen onder de loep genomen.

Hoofdstuk 2 is het didactische hoofdstuk, waarin een mogelijke opbouw van het schrijfonderwijs wordt gepresenteerd in drie verschillende fasen. Bij het voorbereiden van de schrijfles moet de leerkracht reflecteren over tekstsoorten (creatieve en zakelijke tekstsoorten worden opgesomd en toegelicht) en schrijfonderwerpen (criteria voor de keuze van onderwerpen worden op een rijtje gezet). De volgende paragraaf geeft didactische aanwijzingen voor de verschillende fasen van de schrijfles: activiteiten om leerlingen te oriënteren op de

schrijfpdracht (het onderwerp en de tekstsoort), de schrijffase zelf met het accent op het schrijfproces, en aansluitend mogelijke vormen van tekstbespreking en herschrijving. Op het einde van dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de beoordeling van de schrijfprodukten. Tevens zijn in bijlage drie evaluatielijsten voor schrijfonderwijs opgenomen die mogelijkheden bieden om teksten van kinderen te beoordelen, en om het eigen schrijfonderwijs te evalueren. De theorie uit dit tweede hoofdstuk wordt geïllustreerd met voorbeelden van opdrachten, leerlingteksten en fragmenten uit interviews met leerkrachten.

In het derde hoofdstuk wordt even stilgestaan bij de rol die computers in het schrijfonderwijs kan vervullen. De verschillende functies van de computer worden kort besproken, voor- en tegenstanders komen aan het woord, en voor elke fase van het schrijfproces (oriënteren, formuleren, reviseren) wordt de waarde van de computer afgetast.

Het vierde hoofdstuk tenslotte is het meest omvangrijke. Het bestaat uit een inventarisatie en beschrijving van leermiddelen voor schrijfonderwijs, ondergebracht in vijf verschillende rubrieken.

In de eerste rubriek worden een aantal geïntegreerde taalmethoden voor het basisonderwijs beschreven (in het algemeen en toegespitst op het schrijfonderwijs), en in de tweede komt het specifieke lesmateriaal voor schrijven aan bod. Deze twee rubrieken geven per onderwijsleermiddel een korte karakterisering, een opsomming van de uitgangspunten en doelstellingen, een beschrijving van de opbouw en activiteiten van het schrijfonderwijs, en een typering van de beoordeling en/of evaluatie van het schrijven.

In de drie volgende rubrieken is de informatie beknopter. Ze bevatten lesmateriaal ontwikkeld door onderwijsbegeleidingsdiensten, ideeënboeken en educatieve software op het gebied van schrijfonderwijs (geen spelling, grammatica o.i.d.).

Dit hoofdstuk is puur beschrijvend van aard. Een evaluatie van de onderwijsleermiddelen wordt niet expliciet gegeven, misschien is het feit dat ze opgenomen zijn al een garantie voor de kwaliteit ervan. Daar hebben we echter alleen het raden naar, omdat de auteurs hun selectiecriteria niet kenbaar maken. Wel duidelijk is dat alleen Noordnederlandse publikaties zijn vermeld.

Net zoals bij de twee vorige publikaties uit deze reeks kunnen we besluiten dat deze wegwijzers heel geschikt zijn voor hun doel, namelijk leerkrachten uit het basisonderwijs op een beknopte en overzichtelijke manier informeren over de stand van zaken in een bepaald gebied van het taalonderwijs, hier het schrijfonderwijs. Bovendien reikt het didactische hoofdstuk verder dan informeren, en kan het leerkrachten ideeën aanleveren om hun eigen didactiek te verbeteren.

Rita Rymenans
Romeinse put 50
2650 Edegem

*R. Beernink (eindred.): **Functioneel stellen.**
Een modelleergang voor het stelonderwijs in de groepen 6,
7 en 8 van de basisschool. Enschede: SLO, 1989, 70 p.*

Recente onderzoeken op het gebied van het taalonderwijs in Nederland tonen aan dat vrij veel kinderen van de laatste klas uit het basisonderwijs en volwassenen met een LBO- of MAVO-opleiding het genoten schrijf- en leesonderwijs niet altijd functioneel kunnen toepassen, noch in thematische oefeningen op school, noch in het dagelijkse beroepsleven na hun schoolloopbaan. In Vlaanderen onderzochten Leroy, Rymenans & Daems (1991) de feitelijke lees- en schrijfvaardigheid van leerlingen uit het zesde jaar secundair onderwijs en kwamen tot een gelijkaardige vaststelling (zie ook Vonk 21/1-2, sep.-dec. 1991).

Op basis van de resultaten van het Vooronderzoek Periodieke Peiling van het Onderwijsniveau (Wesdorp & Beernink 1985) besliste het project Zorgverbreding van de SLO middelen te ontwikkelen voor leerkrachten om hen in staat stellen de grote groep (\pm 50%) van potentiële zwakke of slechte schrijvers beter op een aantal schrijftaken voor te bereiden. Die middelen werden verwerkt in 15 lessen en 31 bijbehorende schrijf oefeningen voor leerlingen uit de groepen 6, 7 en 8 (= 4de, 5de en 6de leerjaar basisonderwijs). In de handleiding worden de achtergronden en de uitgangspunten van de leergang uiteengezet en wordt een overzicht van de lessen gegeven.

Functioneel stellen is volgens de makers van de leergang gericht op "het toepassen van kennis en vaardigheden in situaties in en buiten de school, nu en later" (Beernink 1989, p.10). Het is de bedoeling leerkrachten middelen te geven om kinderen te helpen zich een schrijfstrategie eigen te maken. De nadruk wordt daarbij gelegd op de planning van het schrijfwerk door de leerlingen. Schrijven wordt beschouwd als een cognitief proces en de stappen in dat proces worden in de didactische aanwijzingen samengevoegd tot drie fasen: begin, midden en eind. In het begin van het schrijfproces wordt het onderwerp verkend, informatie verzameld en geordend. Het uitschrijven van de tekst vormt het midden van het schrijfproces. Aan het einde leest de schrijver zijn tekst kritisch na en verbetert zo nodig.

In de 15 'hoofdlessen' komen de volgende schrijftaken aan bod: overtuigen, verzoek/bestelling, aankondiging, instructie en beschrijven. De opdrachten worden aangeboden in situaties waarvan verondersteld wordt dat ze voor kinderen herkenbaar en inspirerend zijn. Daarnaast worden er bij iedere les suggesties gegeven voor de leerkracht om de opdrachten levensecht te maken en ze af te stemmen op de eigen klas.

Bij ieder van de 15 hoofdlessen zijn goed uitgewerkte didactische aanwijzingen opge-

nomen. Ze hebben betrekking op het aanbieden van de les en het lesverloop. In het lesverloop worden vier gedeelten onderscheiden. De *voorbereiding* bestaat uit het verzamelen van materiaal door de leerkracht en het eventueel aanpassen van de opdracht. In het *begin* komen in de vorm van een leergesprek de volgende aspecten aan bod: de oriëntatie van de leerlingen op de opdracht, het bespreken van de aanpak, het schrijven van trefwoorden, het schematiseren en het geven van aanwijzingen voor het gebruik van bronnen. In het *midden* schrijven de leerlingen hun teksten. Aan het *eind* van de les houdt de leerkracht een nabespreking waarbij de aanpak van de kinderen centraal staat. Het is niet de bedoeling dat de teksten beoordeeld worden als 'goed' of 'slecht', het gaat er vooral om dat de leerlingen leren hoe zij en anderen aan de opdracht hebben gewerkt. Die nabespreking kan leiden tot het herschrijven van de eerste versie.

Bij de 15 hoofdlessen horen 31 losse, kortere schrijfoefeningen, die op aparte schrijfkarten uitgegeven zijn. Ze hebben tot functie deelvaardigheden van het schrijven te ontwikkelen. De kaarten kunnen gebruikt worden om gesignaleerde tekorten in deelvaardigheden op te heffen, als voorbereiding op één van de schrijfoopdrachten in de hoofdlessen of als 'tussendoortje'. De kaarten dienen door de leerlingen zelfstandig verwerkt te worden en bieden zo ook een mogelijkheid tot differentiatie. De leerkracht kan eventuele tekorten bij kinderen opsporen via de voorbereidende en afsluitende leergesprekken. Er wordt een lijst met aandachtspunten aangereikt die de leerkracht kan helpen bij het stellen van gerichte vragen en het analyseren van de schrijfproducten. Daarnaast worden er aandachtspunten opgesomd met behulp waarvan gerichte observaties gedaan kunnen worden als aanvulling van de beoordeling.

In de handleiding wordt een voorstel tot planning van de lessen aangeboden. Het

voorstel is gebaseerd op een evenwichtige verdeling van de soorten opdrachten over drie leerjaren en de opklimming in moeilijkheidsgraad.

Deze leergang heeft het voordeel dat hij gemakkelijk toegevoegd kan worden aan of ingepast kan worden in de taalmethode die de leerkracht gebruikt. Zo kunnen bijvoorbeeld de didactische aanwijzingen toegepast worden bij andere schrijflessen dan deze 15. De opdrachten kunnen ook worden aangepast aan actuele gebeurtenissen of aan onderwerpen uit andere vakken. Bij sommige opdrachten heb ik zo mijn twijfels over hun inspirerend karakter voor de leerlingen. Stap voor stap uitleggen hoe je een leuke band plakt of hoe je met een cassette recorder een gesprek opneemt, lijken mij niet bepaald boeiende schrijfoefeningen. Het merendeel van de opdrachten is echter wel interessant en de 31 korte schrijfoopdrachten zullen de leerlingen zeker aanspreken. Met enkele aanpassingen (woordgebruik, eigennamen, plaatnamen) kan deze bundel ook in Vlaanderen gebruikt worden.

Bibliografie

Leroy, G., R. Rymanans & Fr. Daems: **Geletterdheid op achttien jaar. Peiling naar de lees-en schrijfvaardigheid bij het einde van het secundair onderwijs.** Wilrijk: UIA, 1991.

Rymanans, R., G. Leroy & Fr. Daems: **Professionele taalvaardigheid op achttien jaar.** In: *Vonk* 21/1-2, sep.-dec. 1991, p. 4-19.

Wesdorp, H. & J.B. Hoeksma: **Voorstudie periodieke peiling van het onderwijsniveau. Deel I: Lees- en schrijfpresentaties van zesde klassers.** Amsterdam: Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek, 1985 (SCO-rapport 55).

Ilse Humblet
Sint-Katelijnestraat 71
2800 Mechelen